

BİR FREUD MASALI: ÇOCUK MASUMLUĞU

Sunay ÖZŞAHİN¹

ÖZ

Geçmişten bugüne kadar, özellikle psikanalitik kuram açısından Freud ve düşüncelerinin ciddi eleştirilere maruz kaldığı görülmektedir. Özellikle psikanalitik kuramın çocuğa ilişkin görüşleri önemlidir. Kişiliğin gelişimi, psikanalitik kuram bağlamında çocuğun ilk beş yıllık döneminde olmaktadır. Bu açıdan çocuğun bu dönem içerisindeki yaşantıları kişiliğini şekillendirmesi açısından ele alınması gereken önemli bir dönem olarak yer almaktadır. Psikanalitik kuramda çocuğa bakıldığında ise Freud'un çocukları masum olma görevinden uzaklaştıran tutumu, çocuksu cinsellik kavramına dair açıklamaları dikkat çekmektedir. Bu açıklamaların çocuğun masumluğuna yönelik olumsuz algılara neden olduğu düşüncesi ile bazı kesimlerce eleştirildiği incelenen araştırmalarda görülmüştür. Bu bağlamda Freud'un çocuk cinselliği ile ilgili olarak gerçekte ne dediği, diğer psikanalistlerin bu konuya ilişkin görüşlerinin neler olduğunun incelenmesi ve bu açıdan konunun bütüncül bir şekilde ele alınarak tartışılması bu araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Freud, çocuklara ilişkin olarak masum veya suçlu ayrımı yapmak yerine, çocuğun da insan olmasından dolayı dürtülerinin olabileceğinin kabul edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bununla birlikte çocukta egonun gelişiminin tamamlanması, enest yasağının öğrenilmesi ile topluma uyumunun ve beraberinde sosyalleşmesinin daha sağlıklı olacağını ifade etmiştir. Ayrıca literatürde yer alan diğer önemli psikanalistlerin de Freud'un çocuk cinselliği kavramına değindikleri, bu çerçevede çocuğun toplumsallaşmasını, enest yasağını öğrenmesinde önemli bir kavram olarak ele aldıkları görülmüştür. Tüm bu bilgiler doğrultusunda psikanalitik kuram açısından çocuğun anlaşılmasının ve Freud'un çocuğun gelişimine dair düşüncelerinin doğru olarak yorumlanmasının özellikle çocuklarla birebir ilişki içerisinde olan hem ebeveynler hem öğretmenler hem de ilgili alan uzmanları açısından önemli ve gerekli olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler

Psikanaliz, Psikanalitik Kuram, Çocuk

A FREUD FABLE: CHILD INNOCENCE

ABSTRACT

From the past to the present, especially in terms of psychoanalytic theory, Freud and his thoughts are subject to serious criticism. Especially the views of psychoanalytic theory on the child are important. The development of personality is in the first five years of the child in the context of psychoanalytic theory. From this point of view, the life of the child during this period is an important period that needs to be considered in terms of shaping his personality. In psychoanalytic theory, when the child is looked upon, Freud's attitude, which removes the children from their innocence, draws attention to the concept of childish sexuality. It has been observed in the researches that these statements have been criticized by some people because they think that they cause negative perceptions of the child's innocence. In this context, it is the purpose of this study to examine what Freud really says about child sexuality, what other psychoanalysts think about this issue, and discuss the issue in a holistic way. Freud emphasized that it is necessary to accept that, instead of making a distinction between innocent or guilty children, the child could have impulses because of being also a human being. Nevertheless, he implied that completing of the development of the ego in the child, with the learning of the incest ban, socialization will be more healthier. In addition, it was seen that other important psychoanalysts in the literature mentioned Freud's concept of child sexuality and in this context, the child considered socialization as an important concept in the learning of the prohibition of incest. In line with this information, it is considered that understanding of the child in terms of psychoanalytic theory and the correct interpretation of Freud's ideas about the child's development are important and necessary for both parents and teachers, especially those who are in direct contact with children.

Key Words

Psychoanalysis, Psychoanalytic Theory, Child

¹Ph.D(c), Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, e-mail: sunayorhanpdr@gmail.com, ORCID:0000-0003-3546-6567

Alıntılama: Özşahin, S. (2019). Bir Freud masalı: Çocuk masumluğu. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 3(6), 129-137.

Giriş

Psikanalitik kuram Freud'un, cinsellik ve saldırganlık temellerine dayandırarak oluşturduğu ve içinde barındırdığı çarpıcı iddialarla birlikte birçok alanda büyük değişimlerin gerçekleşmesine de katkılar sağlamış olan bir kuramdır. Sağladığı katkıların yanı sıra birçok kesim tarafından yadırganan, eleştirilen bir kuram olarak da yerini korumaya devam etmektedir (Şenödeyici, 2012). Bu bağlamda Freud'un özellikle çocuğa yönelik bakış açısının hem eleştirel bir gözle bakılarak irdelenmesinin hem de doğru anlaşılmasının önemli hale geldiği düşünülmektedir. Çocuk denildiğinde akla masumiyet, temizlik, saflık gibi düşünceler veya duygular gelmektedir. Alışlagelmiş bu düşüncelerle birlikte çocukların masum olma zorunluluğu ya da çocukların masum olmama ihtimalleri Freud'un psikoseksüel gelişim kuramında yer alan özellikle 3-6 yaş aralığını kapsayan fallik dönem ile ilgili öne sürdüğü gelişim özellikleri kapsamında başka bir boyut kazanmıştır. Fallik dönem ile birlikte çocuğun arzularının varlığı, kimlik kazanmaya ilişkin çalışmalarında anne-babasının etken rol oynadığı ve özellikle de bu kimlik gelişimi evresinde anne/babaya yönelik bazı arzularının ortaya çıktığı, çocuğun bu arzularıyla başa çıkmaya çalıştığı Freud tarafından ortaya konulmuştur. Bu bağlamda çocuğun gelişiminden yola çıkılarak, kimlik gelişimi, çocuğun arzuları ve çocuksu cinsellik kuramı ve ensest yasağı kavramı bu çalışmada psikanalitik kuram çerçevesinde incelenmesi planlanan konular arasında yer almaktadır.

Psikanalitik Kuram Bağlamında Çocuk

Freud'un çocuğa ve çocuk gelişimine ilişkin ortaya koyduğu iddialar tartışmaya açık olan konular arasındaki yerini geçmişten günümüze kadar geçen süreçte korumuştur. Bu bağlamda Freud ve çocuk konusunu doğrudan veya dolaylı olarak ele alan araştırmalar literatürde yer almaktadır. Literatürde yer alan araştırmalar incelendiğinde Stone (2008), Oedipal dönemdeki çocuk üzerinde babanın etkisinin önemini araştırmıştır. Bu bağlamda Oedipal öncesi dönemde babanın etkin bir rolü olduğu, bu etkinin baba-çocuk dinamikleri doğrultusunda terapötik süreç içerisinde değerlendirilmesinin önemli olduğu vurgusu yapılmıştır. Okray (2015) çocuğu psikanalitik açıdan ele aldığı çalışmasında, erkek çocukların küçük yaşlardan beri sahip oldukları baba olma arzularına odaklanmıştır. Buna göre yapılan çalışma sonucunda babalık görevinin sadece çocuğun dünyaya gelmesinde katkı sağlama olmadığı aynı zamanda babanın ensest yasağını koyan ve uygulayan kişi olduğu belirtilmiştir. Gündoğdu (2016) psikanalitik kuramlar bağlamında kişiliğin gelişim ve değişimini ele aldığı çalışmasında Freud'un kuramından yola çıkarak çocuğun gelişim sürecinde ailenin rolünün önemli olduğunu vurgulamıştır. Freud'un iddia ettiği şekilde gelişimin ve değişimin son bulduğu beş yaşın altını çizerek özellikle çocuğun doğumundan itibaren ilk beş yıllık süreç içerisinde aileye büyük sorumluluklar düştüğünü belirtmiştir. Literatürde yer alan bu çalışmalar incelendiğinde kişiliğin gelişiminde çocukluk yaşantılarının önemi ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda da Freud'un çocuklara ilişkin bakış açısının incelenmesi ve anlaşılmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Psikanalitik Kuram Açısından Çocuk Gelişimi

Çocuğun temel olarak çocukluktan itibaren yaşadığı olayların etkisinin yetişkinlik çağında da görülmesi ve bazı yaşadığı olayların çocuğun yetişkinliğinde ortaya çıkan sorunların temel sebebi olarak yer alması psikanalitik kuram açısından ele alınan önemli bir durum olarak yer almaktadır (Hug-Hellmuth, 1921). Benzer şekilde çocuğun tüm gelişim aşamaları kapsamında bir bütün olarak değerlendirilmesi gerekliliği doğrultusunda Kayaalp (2008) çocuğun ileriki yaş dönemlerinde ortaya çıkan sorunların temelinde çocukluk ve hatta bebeklik döneminde yaşadığı problemler olduğunu vurgulamıştır. Bu açıdan çocuğun gelişiminin psikanalitik kuram bağlamında değerlendirilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Klein, çocuğun bebeklik döneminde ilk sevgi nesnesi olarak anneyi yerleştirdiğini, ancak anneye hem bağlılık duyup aşk beslediğini hem de nefret duyduğunu ifade etmiştir. Anne bebeği emzirerek hem fiziksel ihtiyacını karşılamakta, karnını doyurmaktadır hem de beraberinde bir haz da kazandırmaktadır. Bu beraberinde gelen haz duygusu

psikanaliz açısından cinselliğin ilk bulgusu olarak ele alınmaktadır (Klein, Scheffen, Lessing, 1992). Annesinin memesini emen bebeğin elde ettiği haz emme durumundan dolayı değil var olan açlık hissini anne sütüyle giderilmesi sonucunda oluşuyor olabilir. Bu bağlamda anne, bebeğin karnını doyuran bir araç görevini görebilir ancak Freud'un belirttiği haz ilkesindeki anne memesi burada hazın kaynağı değildir; açlık hissinden kurtulması ve karnının doyması ile haz alan, mutlu olan, keyfi yerine gelen bebek bir süre sonra haz ile anne memesini eşleştiriyor olabilir. Bir başka deyişle anne memesi ile hiç temasa geçmemiş bir birey haz alma duygusunu açlık hissini giderdiği başka araçlara verebilir, onlara bu aktarımı ya da bu görevi verebileceği söylenebilir. Temelde bebeğin hissettiği ihtiyacın karnının doyması ve bakımının yapılması olduğu düşünüldüğünde güvenliğinin sağlanmasının bebeğin en temel ihtiyacı ve güdüsü olduğu sonucuna varılabilir. Bu bağlamda bebeğin ihtiyaçlarını karşılayan birincil bakıcısı konumundaki kişi veya annesinin tutumu, bebeğin gelişimini büyük ölçüde etkilemektedir. Bebek, ihtiyaçlarını karşılayan kişiye hem büyük bir aşk duymakta hem de özellikle ihtiyaçlarının karşılanması geciktirildiğinde büyük bir nefret duyabilmektedir. Bütün bunların sonucunda ise annenin hem iyi hem kötü olabileceğini öğrenmektedir.

Freud, 1909 yılında "Küçük Hans Vakası" ile, ilk çocuk psikanalizini yayımlamıştır. Freud'un doğrudan çocukla iletişime geçmeyip babası aracılığı ile yaptığı bu psikanaliz sonucunda ilk kez bir çocukta psikanaliz sonucunda iyileşme olduğu görülmüştür. Freud'a göre çocuk bir yetişkinden farksızdır ve dolayısıyla duygu ve düşüncelerinin anlaşılması ve anlamlandırılması önemli ve gereklidir. Anne-babasının bencil tutumları doğrultusunda onlara hizmet edip onların arzularını gerçekleştirme aracı değil ayrı bir birey, ayrı bir öznedir (Habip, 2016). Freud, eğitim hakkında söylediği "ne yaparsak yapalım, yine yanlış yaparız" sözü ile genel olarak sahip olduğu kötümser bakış açısının çocuklar hakkında da geçerli olduğunu göstermiştir. Freud'dan farklı olarak kızı Anna Freud ise daha pozitif bir bakış açısına sahiptir ve bu bağlamda çocuklarla psikanalizlerini gerçekleştirmiştir (Habip, 2016).

Çocuk psikanalizinde önemli diğer bir isim olan Klein yetişkin bireyin en temel yaşantılarının yer aldığı bebeklik dönemine ait bulguları bir başka deyişle yetişkinin içindeki bebeğin varlığını bulmuştur. Klein'in bebeğin arzularına ve ihtiyaçlarına yönelik açıklamaları incelendiğinde anneden talep eden ve anında taleplerinin karşılanmasını bekleyen, ihtiyaçları anında karşılandığında anneye hayranlığı artan karşılanmadığında ise nefrete varan duyguların ortaya çıktığını ifade ettiği görülmüştür. Bebek annenin her zaman kendisi için iyi olmasını beklemekle birlikte yaşantıları sonucunda annenin bazen kötü de olabileceği gerçeğini kabul etmesi gerektiğini öğrenir. Ancak sonuçta anneye yönelik bu acımasız tutumlarından ve bencilce isteklerinden dolayı kendi benliğini suçlar. Bu doğrultuda Klein'in düşüncelerini savunan çocuk psikanalistinin çocuğun duygu ve düşüncelerindeki, oynadığı oyunlardaki asıl arkada yatan gerçekliği görmeye çalışması beklenmektedir (Habip, 2016).

Çocuk psikanalizi alanındaki düşünceleri ve yaptıkları ile öne çıkan diğer bir psikanalistin ise Dolto olduğu Habip (2016) tarafından belirtilmiştir. Dolto'ya göre çocuk anne-babanın hükümranlılığı altında hem fiziksel hem de duygusal açıdan en az yorulma ile yetiştirilmesi planlanan bir esir gibidir. Dolto, anne-babanın bu tutumunun arkasında kendi hükümranlıklarının eleştirilmesinden korunarak hükümranlılığı devam ettirme ve bununla birlikte kendi bilinçdışlarında yaşayan çocuklardan uzak kalma çabası gibi nedenler olduğunu iddia etmektedir (Habip, 2016). Dolto'nun anne-babanın bu hükümranlılığını koruma çabası göz önüne alındığında Freud'un anne-babanın çocuğu kendi narsisizmlerini besleme aracı olarak kullanmaları vurgusu ile aynı doğrultuda olduğu düşünülmektedir. Anne-babanın çocuğu kendilerinin bir devamı olarak görmelerinin yerine çocuğun ayrı bir birey olarak algılanabilmesi çocuğun gelişimi açısından önemli bir yer tutmaktadır.

Dolto'nun çocuk açısından değindiği önemli bir nokta ise çocuğun bebeklik döneminden itibaren ayrı bir birey olarak algılanarak bebekle sürekli iletişim içerisinde olmanın gerekliliğidir. Böylelikle bebek anlaşıldığını hissedecek, anne-

babanın dünyasında ayrı bir birey olarak yer aldığını fark edecektir (Habip, 2016). Habip (2016) anne-babanın bilinçdışında yer alan çocukluklarının arzu ve emellerini kendi çocukları üzerinde gerçekleştirmeye çalışarak; çocuklarını kendileri veya kendi çocuklukları için verilen ikinci bir şans gibi görebildiklerini belirtmiştir. Psikanaliz kapsamında çocuk ve çocuk algısı incelendiğinde çocuğun konumunun ve nasıl algılandığının, nasıl bir anlam yüklendiğinin anlaşılmasının önemli olduğu görülmektedir. Çocuk, anne/baba için bir kurtarıcı görevinde midir? Yoksa anne/babanın eş doyumundaki eksik kalmışlıklarını kapatmaya yarayan veya yarayacak olan imgesel karısı/kocası mıdır? (Habip, 2016). Çocuk dünyaya geldiği andan itibaren anne-babanın tatmin aracı rolünden sıyrılmış, anne-babasından bağımsız, başka bir birey olduğu kabullenilmiş biri olarak kendine bir konum edinebilmelidir. Farklı ve bir birey olarak kabul edilen çocuk anne-babasına yapışmayan, özerk hareket edebilen, anne-babası da dâhil olmak üzere eleştiri hakkına sahip olan çocuk olarak büyüyebilir, yetişkin olabilir (Mathelin, 2018). Bütün bunların çocuk psikanalizinde önemli yer edinmiş kişilerin ortak bir noktada bulunduğu, çocuğun ayrı bir birey olarak algılanması gerekliliğini vurguladığı düşünülmektedir.

Kimlik Gelişimi

Freud'un çocuğun gelişimi ve kimlik kazanması süreci içerisinde çocukluk dönemine dair yaşantılarına yaptığı vurgu önemlidir (Parman, 1998). Bir çocuk kimliğini ona doğrudan öğretilenlerden, açıktan verilen mesajlardan ziyade bilinçdışına yönelik olarak aldığı mesajlarla geliştirmektedir. Anne-babasının bilinçdışı dünyalarına ait var olan özellikler doğrultusunda sergiledikleri davranışlar çocuğun kimliğini oluşturmada, davranışlarını şekillendirmektedir (Habip, 2016). Bu bağlamda çocuğun kimlik gelişimi üzerinde anne-babanın özellikle sözel olmayan yollarla verdikleri mesajların ve dolayısıyla kendi bilinçdışlarına ait dünyanın farkında olmalarının çocuğun gelişimi üzerinde önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çocuğun Arzuları ve Çocuksu Cinsellik

Freud'un en çok eleştiri alan düşüncelerinden biri olarak yer alan çocuksu cinsellik görüşüne bakıldığında erken cinsel fantezilerin oluşturduğu düşünülen nevrozlar sonucu Freud, çocuksu cinselliğin olduğu iddiasını taşımaya başlamıştır (Jung, 2016). Freud, çocuğun ergenlik döneminden önce cinsel dürtü ya da arzularının olmadığını iddia edilmesinin cehaletten kaynaklı olduğu yorumunu yapmıştır (Freud, 1905; 2018). Freud'un çocuğa yönelik bu düşünceleri, çocuğu yetişkinden ayırt etmeyerek onun da arzularının olduğunu iddia etmesi, anne/babaya olan bastırılmış duygularının varlığından bahsetmesi çocuğun masumiyetine gölge düşürmektedir. Bununla birlikte çocuğun hazza dayalı arzuları ve duygularıyla uygun şekilde başa çıkarak toplumsallaşması, ayrıca ego ve süperego gelişiminin de desteklenmesi önemli bir konu olarak yer almaktadır.

Anne-babanın çocuğun isteklerinin olduğunu kabul etmesi ile çocuğa o isteklerini gerçekleştirmesine izin vermesi farklıdır. Çocuğun istekleri kabul edilebilir, anlaşılabilir ancak bunun yanı sıra isteğine ilişkin olmama nedenleri, engellenme sebepleri açıklanabilir. Ayrıca anne-babanın çocuğun kendini suçlamasına neden olabilecek şekilde her an bir ensest durumu olmasın diye neden olabileceği gergin ortam çocuğu olumsuz etkilemektedir. Buna ek olarak çocuk ayrı bir birey olarak kabul edilmeyip anne-babanın bir parçasıymışçasına izni olmadan sevilen, öpülen, okşanan kişi olmaya devam ettiği müddetçe yerinin neresi olması gerektiğini, bedeninin kendisine ait olduğunu kavramayacaktır (Mathelin, 2018). Bu açıdan anne-babanın çocuğu kendinden ayrı ve yaptıkları açıklamaları anlayabilme yeteneği olan bir birey olarak görebilmeleri, kabul edebilmeleri önem kazanmaktadır.

Jung'un (2016) Freud ve çocuk cinselliği konusunda ele aldığı kavramlardan birinin libido olduğu görülmektedir. Buna göre Jung (2016) libidoyu sadece cinsellik veya cinsellik için enerji sağlayan bir mekanizma olarak algılamının yanlış olduğunu, libidonun aslında enerji olduğunu ifade etmektedir. Bir başka deyişle, bir bebeğin emme refleksini Freud cinselliğe dayalı haz ilkesine göre değil libido enerjisiyle oluşan

emme refleksi ve dolayısıyla beslenme sonucu oluşan haz ilkesiyle açıklamaktadır. Bununla birlikte yaşamın ilerleyen dönemlerinde çocukta var olan libido yavaş yavaş gelişerek ve özellikle ergenlik döneminde belirgin bir şekilde ortaya çıkarak beslenme işlevinden sıyrılıp cinsel bir işlev kazanmaktadır.

Freud'un Dr. M.Fürst'e yazdığı mektupta yer alan şu ifadeler çocuk ve cinsel eğitim kavramı hakkında düşündürücüdür: *"...Eğer çocuklardan ya da daha doğrusu gençlerden, beşeri cinsel yaşam hakkındaki söz konusu açıklamaları esirgemekle, ne elde edilmek isteniyor ki? Daha kendi içlerinde bu tür konulara yönelik bir ilgi uyanmamışken, bu ilgiyi zamanından daha önce uyandırmaktan mı korkuluyor? Bu tür bir gizlilikle, cinsel dürtüyü bastırma umudu mu görülüyor?"* (Freud, 2003) Freud'un söylediği bu sözlerden özellikle çocukların henüz cinselliğe dair ilgilerinin uyanmamış olmasına ilişkin söylediği söz, bebeklik dönemindeki haz ilişkisi bağlamındaki anne ile kurulan ilişkide zannedildiği gibi cinsellik bağlamında bir haz ilişkisi olmadığını, aslında Freud'un çocukta cinsellik konusundaki düşüncelerini uç olarak görünmemesi düşünülmektedir. Bir başka ifade ile Freud, çocuğa verilen masum olma görevinden ziyade çocuğun da istekleri olan bir birey olarak kabul edilmesi gerektiğini, çocuk olmakla birlikte bir insan olduğunun unutulmaması gerektiğini vurgulamıştır. Özellikle kapsamlı tartışmalara yol açan Fallik dönemde karşı cinsteki ebeveyne duyulan ilginin veya isteğin normal olması ile birlikte çocuğun bu ilgisine uyamayacağını ensest yasağı kapsamında öğrenerek topluma uyum sağladığını vurguladığı söylenebilir.

Freud (2003) her çocuğun aldığı eğitim baskısı ve sahip olduğu cinsel dürtü yoğunluğuna göre cinsel faaliyetlerinin de farklılaşabildiğini belirtmiştir. Bu farklılaşmanın doğallığıyla birlikte her çocuğun ergenlik öncesi döneminde cinselliğe dair soru ya da merakının olduğunu iddia etmektedir. Özellikle yeni gelen kardeşle ya da rakip olarak gördüğü oyun arkadaşlarına karşı çocuğun üstünlük kurmaya çalışma çabası ve bu doğrultuda geliştirdiği yoğun endişe ve duygular, çocuğu nereden ve nasıl dünyaya geldiğini sorgulamaya iter. Çocuğun buna ilişkin sorduğu sorulara ya cevap verilmez ya da azarlanır ya da "leylekler getirdi" gibi kaçamak cevaplar verilir. Bu şekilde sorulan soruya tatmin edici cevap verilememesi çocuğun hem anne-babası veya bakıcısına karşı güvensizlik duymasını besleyebilmekle birlikte, çocuğun gizlenen, saklanan dolayısıyla suç unsuru içeren bir şey olduğunu düşünmesine sebep olmaktadır. Sonuçta ise çocuk bu konuya dair sorularının cevabını gizli gizli bulmaya çalışmaktadır (Freud, 2003).

İnsan yaşamının doğal bir parçası olan cinsellik özellikle çocuklarla konuşulmayan veya konuşulmaktan utanılan, saklanılan bir konudur. Bu şekilde saklanması ise çocuğun merak duygusunu daha çok tetiklemekte ve çocuğu bu konuda değişik yollardan veya değişik kimselerden bilgi alma arayışına itebilmektedir. Oysa bu konuda yapılması gereken en doğru yaklaşım cinselliğe ayrıca bir gizlilik özelliği katmadan hayatın bir parçası olduğunu, bununla birlikte sosyal ilişkilere olan katkısı ve öneminden de bahsederek on yaşından sonrasına kalmaması şartıyla çocuğa bu konuda açıklama yapılmasıdır. Bütün bunlarla birlikte çocuğa ahlaki sorumluluklardan bahsedilmesi bu dönemde yapılması gerekli olan bir durumdur. Çocuğa yapılacak olan bu bilgilendirmeler için en uygun ve en tehlikesiz ortamın okul olduğu, okulda verilen eğitimler arasında yer almasının daha sağlıklı olacağını Freud belirtmiştir (Freud, 2003). Freud'un bu düşüncelerinden yola çıkarak çocuğun da bu bağlamda cinselliğe ayrıca bir önem atfederek saplantı yaşamaması yerine hayatın normal akışı içerisinde cinselliği de kabul ederek, özellikle buna dair arzularından utanmayarak ve tüm bunlarla birlikte bu isteğini gerçekleştirmesine dair sosyal ve ahlaki açıdan dikkat etmesi gereken unsurlar olduğuna ilişkin bir bilinç geliştirmesi ve ayrıca arzularına esir olmayarak ego ve süperego durumlarının gelişmesi beklendiği ve istendik bir durum olarak yorumlanabilir.

Çocuklarda görülen diğer bir durum ise ikincil bir cinsiyetin olmasının henüz farkında olunmamasıdır. Bir başka deyişle, çocuk cinsiyetler arasındaki farklılıkları bilmemektedir ve dolayısıyla fiziksel olarak kendisi nasılsa karşısındaki kişinin cinsiyeti fark etmeksizin aynı olduğu yanılgısına düşmektedir. Cinsiyet farklılığını kabul edemeyen çocuğun (örneğin zihninde penisi olan kadın imajı sabitleşirse)

eşcinsel olması ve dolayısıyla kadın için normal ya da olması gereken penisin varlığı inancını eşcinsel partneriyle gidermeye çalışması gerçekleşmesi beklenen bir durum olarak yer almaktadır (Freud, 2003).

Ensest Yasağı

Hem erkek hem kız çocuk için karşı cinsindeki ebeveynine duyduğu ilgi ve bununla birlikte aynı cinsindeki ebeveynine beslediği rekabet duygusu Freud'un oedipus kompleksi kavramıyla açıklanmaktadır. Bu kompleksin adı ise Yunan efsaneleri arasında yer alan babasını öldürüp annesi ile evlenen Oedipus'dan esinlenerek koyulmuştur. Oedipus kompleksi çocuk cinselliğinin en belirgin olduğu dönemde yer almakla birlikte çocuğun bu kompleksi ile başa çıkması sağlıklı yetişkin cinselliğinin temelini oluşturmaktadır (Stone, 2008). Salman (2018) oedipus kompleksinin Freud'un psikoseksüel gelişim kuramının fallik dönem evresinde ortaya çıktığını belirtmiştir. Bununla birlikte kız çocuğunun penisinin olmadığını fark etmesi sonucunda erkek çocuğa yönelik yaşadığı yoğun eksiklik ve kıskançlık duyguları sonucunda yaşadığı çatışma elektra kompleksi olarak adlandırılmıştır. Buna göre kız çocuk aynı cinsteki kişilerin yetersiz olduğunu düşünmeye başlar ve onları aşağılar. Kendisine yönelik eksiklik duygusundan kurtulmak içinse erkeklerle rekabet etmeye çalışır ve kendince aşağıladığı diğer hemcinslerinden farklılaşmaya çalışır (Topçu, 2017). Erkek çocuk ise annesine karşı duyduğu yoğun sevgiden dolayı babasını rakibi olarak görmektedir. Çocuğun diğer cinsiyetin varlığını fark etmeye başladığı bu dönemde, erkek çocuk annesine duyduğu ilgi ve babasına duyduğu rekabetten dolayı cezalandırılacağını düşünmektedir. Bu doğrultuda da kız çocuğunun cezalandırıldığı için penisinin kesildiğini düşünür ve kendisi de cezalandırılmaktan ve penisini kaybetmekten korktuğu için annesine duyduğu yoğun sevgiyi bastırarak gizlemeye başlar (Stone, 2008).

Klein (2015), oedipus kompleksinin çocuğun annesi ile babasının cinsel ilişkisinden yola çıkarak babasının penisinden nefret etmeye başlaması sonucu ortaya çıktığını iddia etmiştir. Buna göre çocuk karşı cinsteki kişiye karşı cinsel arzular duyarken, aynı cinsteki ebeveynine karşı düşmanlık duyguları beslemektedir. Yoğun sevgi ve yoğun nefret duyguları ile mücadele etmeye çalışan çocuk oedipus çatışmasını yaşamaya başlamaktadır. Mathelin (2018), oedipus çatışması yaşayan çocuğun ilgi ve arzusunu kontrol altına almasının yanı sıra başka bir karşı cinsle yönlendirme becerisini kazanabilmesinde baba rolünün önemini vurgulamıştır.

Freud'a göre oedipus kompleksi özellikle ilk çocukluk döneminde baskın şekilde yer almaktadır ve cinselliğin ilk temsilcisi olarak görülmektedir. Bununla birlikte daha sonra ortadan kalkmaktadır. Bu durum üzerinde bastırma mekanizmasının işlev gördüğü Freud tarafından belirtilmiştir. Ayrıca çocukta gelişen veya gelişmeye başlayan "ben" algısı bu süre içerisinde babadan veya bir başka deyişle otorite figüründen alınan "süper ben" algısı çerçevesinde gelişir, "süperego" gelişimine kapı açar ve dolayısıyla ensest yasağı kapsamında çocuğun oedipus kompleksi yüceltilerek ortadan kaldırılmış, beraberinde çocuğa toplumsallaşmayı da öğretmiş ya da göstermiş olur (Freud, 2003). Çocuğun otorite figürü olarak babayı görmesinde anne ile baba arasındaki iletişim, annenin babaya ait bu rolü kabullenmesi etkilidir. Baba, anne ile çocuk arasında doğru mesafenin koyulabilmesindeki temel kişi görevini üstlenmektedir. Böylelikle annenin benliğinden sıyrılan çocuğun hem kendi benliğini kazanmasının hem de kendinin farkına varmasının önü açılmış olur (Mathelin, 2018). Babanın otorite figürü olmasının yanı sıra annenin çocuğuna bakıcı rolünü vermeyerek kendi annelik görevini ve sorumluluğunu yerine getirmesi de çocuğun aileyi kurtarıcı rolünden sıyrılması ve benliğinin oluşturabilmesi açısından önemlidir (Ferenczi, 2017). Bu açıdan Winnicot (2008) da annesi veya anne görevini gören bakım vereni olmayan bir çocuğun gelişim aşamalarındaki karmaşanın ilerleyen yaş dönemlerinde de devam etmesinin beklendiği bir durum olarak yer aldığını belirtmiştir. Bunun yanı sıra çocuktaki en temel değişikliklerin annesinden ayrılıp dış dünyaya ilişkin algılamaları sonucunda şekillendiğini ve ortaya çıktığını vurgulamıştır.

Kişiliğin gelişiminde önemli bir kavram olarak yer alan süperego Tuzcuoğlu (1995) tarafından iyilik ve kötülük kavramlarının anlam kazandığı bir yapı olarak

belirtmiştir. Gündoğdu (2016) Freud'un süperegö gelişimini kişinin haz almasına dur diyebilme becerisini kazanması olarak yorumlamaktadır. Bir başka deyişle kişinin toplumsallaşmasını sağlayan ben yapısının güçlendirilmesi, süperegönün gelişiminin desteklenmesidir. Bu anlamda da çocuklarda süperegönün ilk ortaya çıkmaya başladığı fallik dönemin sağlıklı bir şekilde geçirilmesi önem kazanmaktadır. Anna Freud'un (2016) da belirttiği gibi çocukta ben yapısı ve işlevi güçlendirilerek çocuk dürtülerinin esiri olmaktan kurtarılarak toplumsallaşmasının önü açılmaktadır. Bu açıdan Mathelin (2018) evrensel insanlık yasalarının çocuğa ifade edilmesinin öneminin yanı sıra bu yasaların öldürme ve ensest yasağı etrafında şekillendiğini belirtmiştir. Bu bağlamda çocuğun temel bir ihtiyacı olarak bu yasakların kendisine açıklanması, öğretilmesi isteğinin olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca Habip (2016) psikanalize göre ensest yasağına uymanın ve cinsiyet ve kuşak farklılığına dikkat etmenin ruh sağlığı için önemli iki temel kural olduğunu belirtmiştir. Çocuk anne-babası ile olan ilişkisinde ensest yasağı bağlamında onlarla cinsel ilişki kuramaz. Bununla birlikte hem kendi cinsiyet özelliklerinin hem de karşı cinste yer alan kişiye ait cinsiyet özelliklerinin ve farklılıklarının bilincinde olmalıdır. Ayrıca anne-babasına hükmedemeyeceğini bilmelidir.

Mathelin (2018), bir çocuğun başlangıçta her şeyi yapabilme hakkının olduğunu sanması ile birlikte temelde anne-babasından beklentisinin kendisini insanlığın evrensel yasalarına dâhil etmesi, gerekli yerde kendisini engellemeleri ve böylelikle bağımlılıktan sıyrılmış, öz-kontrolünü sağlayabilen bir çocuk olabildiğini sağlamasına yardımcı olmaları olduğunu belirtmiştir. Anne-baba çocuğun arkadaşı değildir ve arkadaş olma çabasından sıyrılarak ebeveyn olması gerekliliğini fark ederek kabul etmelidir. Yeniden ifade etmek gerekirse çocuğun anne-babasından beklentisi kendisine arkadaşlık yapmalarından ziyade kendisini koruyan, bakımını sağlayan, destekleyen, özerkliğini destekleyen, rehberlik yapan ebeveyn olmalarıdır. Çünkü çocuk kendisini zararlı durumlardan koruyacak bir diğer kişinin varlığına süperegö gelişimi tamamlanıp, kendi öz-kontrolünü sağlamayı öğreninceye kadar gereksinim duymaktadır. Böylelikle çocuk daha kolay bir şekilde topluma karışarak kendine bir yer edinecek ve bağımsız bir yetişkin olmasının önü açılmış olacaktır.

Sonuç

Özellikle de Freud'un kişilik gelişiminin ilk 5 yıl içerisinde tamamlandığı ve ilerleyen yaşlarda çok büyük değişimler olamayacağı iddiası göz önüne alındığında bu 5 yıl içerisinde çocuğa verilen eğitimin, çocuğa yaklaşım tarzının, çocuğa yönelik bakış açısının önemi de daha belirgin hale gelmektedir (Gündoğdu, 2016). Psikanalitik kuramda çocuğa bakış açısının olumsuz olduğu yargısı yer almaktadır. Freud'un çocuksu cinsellik kavramını öne sürmesi çocuğun masum olma görevi ile ters düşmektedir. Dolayısıyla Freud özellikle bu açıdan eleştirilmektedir. Ancak literatürde yer alan çalışmalar incelendiğinde Freud'un ebeveynlerin çocuğu cinsellikten korumaya yönelik tutumlarının çocuğu daha çok meraklandırıp daha yanlış yollara başvurabilmelerine ya da cinselliğe yönelik yanlış tutumlara sahip olmalarına neden olduğunu vurguladığı görülmektedir. Bir başka deyişle Freud çocuğun çocuk olma rolü ile birlikte dürtü ve arzularının da bünyesinde varlığını sürdürdüğü 'insan' olma rolünün de göz ardı edilmemesi gerektiğini belirtmiştir. Freud'un ensest yasağı, ego ve süperegö gelişimi kavramlarına yönelik yaptığı açıklamalar ve kızı Anna Freud'un çocukta ben kavramının işlevselliğinin artırılması gerektiğine yönelik vurguları psikanalizde asıl amacın çocuğun topluma nasıl daha sağlıklı bir şekilde uyum sağlayabileceği üzerine odaklandığını göstermektedir denilebilir. Klein (2015) de psikanalizin çocukların cinsel yaşamlarını aydınlatma ve buna dair keşiflerinde önemli bir başarı olduğunu ifade etmiştir.

Mathelin (2018), çocuğun gerçek bir yetişkin olabilmesinde, kimlik gelişiminin sağlıklı bir şekilde tamamlanabilmesinde hem annenin hem babanın ebeveyn olma rollerini yerine getirmelerinin, otorite figürü olmaları açısından çocuğu gerekli durumlarda engelleyebilen, gerekli durumlarda özgür bırakabilen yapıya sahip olmalarının etkisini vurgulamıştır. Bu açıdan çocuğun arzularının farkında olunması ve anlaşılmasının öneminin yanı sıra çocuğa evrensel insanlık yasalarının öğretilmesinin,

toplumsallaşma becerilerinin artırılmasının önemi belirginleşmektedir. Bunlar sağlanmaya çalışırken çocuğun çocuk rolünde anne-babanın yetişkin rolünde kalabilmesinin, bu rollerin yer değiştirmesi sonucunda hem aile hem toplum bazında dengesizlik ve beraberinde sorunların ortaya çıkabileceği düşünülmektedir.

Ferenczi (2017) çocuk cinselliği kavramına ilişkin olarak çocuğun kendi oyun dünyasında yer alan davranışlarının dışarıdan bakıldığında cinsellik barındırdığı zannedilse dahi aslında temelde çocuksu bir sevimlilik barındırdığını belirtmiştir. Bir başka deyişle Ferenczi'ye göre çocuğun tavır ve davranışlarına cinsel anlamlar yükleyen yetişkinlerdir. Ne yazık ki bu yetişkinler kendi saplantı ve arzularını çocuğun davranışlarına bağlı olarak anlamlandırarak çocuğu istismar edebilmektedirler. Yani aslında çocuk davranışlarında yetişkin cinselliği gibi bir amaç taşımamaktadır. Bununla birlikte bazı davranışlarından aldığı hazda yetişkin cinselliğindeki haz ile aynı şekilde değerlendirilmesi doğru olarak yorumlanamayabilir. Ferenczi'nin bu düşünceleri Freud'un düşünceleri ile kıyaslandığında farklıymış gibi gözüke de aslında Freud'un da çocuk cinselliği ile yetişkin cinselliğini aynı olarak değerlendirdiği iddia edilemeyebilir. Temel olarak bakıldığında Freud'un çocukların hem cinsiyet özelliklerini fark edebilmeleri hem de kimlik kazanımları açısından sağlıklı bir gelişim gösterebilmeleri açısından çocuklara yaşlarına ve gelişim dönemlerine uygun bir şekilde sordukları sorulara cevap vermenin ve toplumsal ve ahlaki kuralları benimsemelerinin önemine vurgu yaptığı söylenebilir.

Tüm bu bilgilerden yola çıkıldığında ise özellikle psikoloji bilimi ve ayrıca çocuk gelişimi hakkında çalışan kişilerin Freud'u ve düşüncelerini doğru bir biçimde ele alıp yorumlayabilme becerisini kazanmalarının önemli ve gerekli olduğu düşünülmektedir.

Kaynakça

- Ferenczi, S. (2017). *Yetişkinler ve çocuklar arasında dil karışıklığı: Tutkunun ve sevecenliğin dili*. Yüz Yılın Psikanalizi (s.109-117) içinde. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Freud, S. (2003). *Sevgi ve cinsellik üzerine* (Akın Kanat, Çev.) (2. Baskı). İzmir: İlyas Yayinevi.
- Freud, A. (2016). *Çocuklukta normallik ve patoloji* (Ali Nahit Babaoğlu, Çev.) (3. Baskı). İstanbul: Metis Yayınları. (Orijinal yayın basım tarihi: 1965).
- Freud, S. (2018). *Cinsellik üzerine* (Elif Yıldırım, Çev.) (3. Baskı). İstanbul: Oda Yayınları. (Orijinal yayın basım tarihi: 1905).
- Gündoğdu, Y.B. (2016). Psikanalitik kişilik kuramlarına göre gelişim ve değişimin imkanı. *Electronic Turkish Studies*, 11(17), 373-404.
- Habip, B. (2016). *Psikanalizin içinden* (3. Baskı). Ankara: Yapı Kredi Yayınları.
- Hug-Hellmuth, H.V. (1921). On the technique of child-analysis. *The International Journal of Psycho-Analysis*, 1(2), 287-305.
- Jung, C.G. (2016). *Psikanaliz kuramı* (İsmail Hakkı Yılmaz, Çev.). S.H. Read, M. Fordham, G. Adler (Ed.), Freud ve psikanaliz (s.101-226) içinde. İstanbul: Pinhan Yayıncılık. (Orijinal yayın basım tarihi: 1961).
- Kayaalp, L. (2008). Ergenlikte kimlik ifadesi olarak şiddet. İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri, Adolesan Sağlığı-II, Sempozyum Dizisi, 63, 33-39.
- Klein, M. (2015). *Çocuk psikanalizi* (Ayşegül Demir, Çev.). İstanbul: Pinhan Yayıncılık. (Orijinal yayın basım tarihi: 1932).
- Klein, M., Scaffen, V., Lessing, U. (1992). *Sevgi, suçluluk duygusu ve telafi içgüdü* (M. Yılmaz Öner, Çev.). Bilinçaltından aklın ruhuna ulaşmak (s.15-59) içinde. İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayinevi.
- Mathelin, C. (2018). *Freud'a ne yaptık da çocuklarımız böyle oldu?* (Elâ Güntekin, Çev.). İstanbul: Kitap Yayinevi. (Orijinal yayın basım tarihi: 2000).
- Okray, Z. (2015). *Erken çocuktan babaya dönüşüm: Babalık*. *Turkish International Journal of Special Education and Guidance & Counseling* 4(1), 9-15.
- Parman, T. (1998). Ergenlik ve psikanaliz. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 1(2), 73-82.
- Salman, S. (2018). Psikanalitik yaklaşım açısından baba-oğul ilişkisi: Gişe memuru ve beş vakit filmleri. *SineFilozofi*, 3(5), 145-159.
- Stone, D.K. (2008). *The forgotten parent: The father's contribution to the infant's development during the pre-oedipal years* (Unpublished Master Thesis). Auckland University of Technology, New Zealand.
- Şenödeyici, Ö. (2012). Oedipus kompleksi bağlamında divan şiirinde âşik-maşûk-rakîb ilişkisine bakış. *Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 11, 79-91.
- Topçu, H. (2017). Psikanalitik bir okuma denemesi: Elektra kompleksi ışığında Aşk-ı Memnu. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 1-9.
- Tuzcuoğlu, N. (1995). Psikanaliz kuramı ve özellikleri. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7, 275-285.
- Winnicott, D.W. (2008). *Mirror-role of mother and family in child development*. J. Raphael-Leff (Ed.), Parent-Infant Psychodynamics – Wild things, Mirrors and Ghosts içinde. New York: Routledge. (erişim adresi: https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=j3t_DwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT41&dq=%22winnicott%22&ots=TVtxQwaMbL&sig=SYY4yKIClW6GT2mSutV868j028&redir_esc=y#v=onepage&q=%22winnicot%22&f=false).